

УДК 378.011

Ю.О. ТРУБНИКОВА,
аспірант

Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

ЗАСТОСУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ МЕТОДИКИ ЯК ОДНІЄЇ З НАЙЕФЕКТИВНІШИХ МЕТОДИК ПРИ ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ НА ПІДГОТОВЧОМУ ВІДДІЛЕННІ

У статті розглядаються особливості застосування комунікативної методики як однієї з найефективніших методик при викладанні української мови іноземним студентам на підготовчому етапі мовного навчання. На основі теоретичного аналізу наукових праць було визначено загально-дидактичні та методичні принципи комунікативної методики, найважливіші елементи презентації лексичного матеріалу на початковому етапі навчання з використанням потенціалу безпосереднього перебування студентів у мовному середовищі та обґрунтовано ключову роль аудіювання у викладанні української мови як іноземної.

Ключові слова: комунікативна методика, навчання іноземних студентів, іншомовне середовище, початковий етап мовної підготовки, культурно-національне середовище.

Актуальність проблеми. Інтеграція сучасної системи вищої освіти України в європейську ставить нові завдання і умови розвитку експорту освітніх послуг. Динамічний розвиток сучасного світу викликає кардинальні зміни у процесі фахової підготовки іноземних студентів в економічному вищому навчальному закладі. Першим ступенем у здобутті вищої освіти для іноземних громадян є навчання на підготовчому відділенні, де відбувається поступове оволодіння українською мовою та дисциплінами економічного профілю, що забезпечує загальнонауковий фундамент підготовки фахівців. На цьому етапі одним з ключових елементів успіху в процесі оволодіння новими знаннями виявляється ефективне викладання української мови як іноземної, оскільки найбільш актуальним завданням для іноземного студента стає адаптація в мовно-культурному середовищі через опанування нової для нього мови, за допомогою якої він має здобути професійну освіту. Відповідно, сьогодні одним з актуальних питань у сфері мовної освіти виявляється напрацювання ефективних методик викладання української мови як іноземної. Нагальність цієї проблеми зумовлена кількома факторами. Хоча цей аспект викладання української мови останніми роками досить активно розглядається у сфері лінгвістики, сьогодні ще не можна стверджувати наявність достатнього масиву праць, який комплексно розкривав би усі практичні нюанси проблеми.

Аналіз досліджень і публікацій. Існує багато неопрацьованих питань, серед яких важливим виявляється проблема досить обмеженої кількості підручників та посібників, універсальних для роботи зі студентами-іноземцями (М. Іванова, Н. Титкова, А. Корміліцин, О. Орехова, А. Суригін, С. Шестопалова, В. Петров, В. Ракачев, Я. Ракачева та ін.), пошуку ефективних технологій навчання (А. Алексюк, В. Беспалько, О. Вербицький, Л. Давидов, А. Трещев, О. Коваленко, Є. Машбиць, О. Пехота, С. Сисоєва, Г. Селевко), зокрема тих, що сприяють успішній адаптації іноземних студентів (Р. Альберт, Б. Ананьєв, А. Реан, А. Осипо-

ва та ін.). На жаль, це питання і сьогодні майже не реалізоване на практиці та залишається поза увагою науковців.

Метою статті є розкриття особливостей застосування комунікативної методики як однієї з найефективніших методик при викладанні української мови іноземним студентам на підготовчому етапі мовного навчання

Виклад основного матеріалу. Перш за все зазначимо, що коли іноземний студент потрапляє в іншомовне середовище, найперше завдання, яке він отримує і яке мають успішно реалізувати його викладачі, – це швидке опанування комунікативних навичок мови цього середовища. Для досягнення цієї мети студент отримує певний період навчання на підготовчому відділенні, під час якого викладачі вищого навчального закладу мають підготувати його не лише до загального сприйняття мови на рівні, достатньому для сприйняття лекцій та читання підручників, але й сформувати загальну компетенцію лінгвокультурологічного характеру. Крім того, під час підготовчого періоду викладачі мають сформувати мовно-комунікативний потенціал, що насамперед підвищить можливості студента ефективно сприймати та засвоювати інформацію щодо його майбутньої професії. Таким чином, навчання на підготовчому відділенні має не лише сформувати загальні комунікативні навички, але й бути орієнтованим на майбутнє професійне навчання. «Вивчення іноземної мови у ВНЗ саме по собі не може бути самоціллю. Воно повинно озброїти майбутнього фахівця широкими можливостями одержання з джерел такої інформації, яку можна було б використати в інтересах його професії» [4, с. 6].

Варто врахувати також той факт, що навчання мови має сформувати не лише лінгвістичну, але й загальну культурно-національну складову сприйняття нового середовища, оскільки таким чином у студента формується мовна свідомість, яка полегшує сприйняття мовних формул на тлі загальних культурно-національних особливостей. У цьому аспекті Л. Селіверстова зазначає, що «...важливі компоненти навчання української мови як іноземної визначає соціолінгвістика, що базується на законах співвіднесення мови і культури, мови і суспільства, рідного й нового для іноземного студента. Зважаючи на те, що мова виконує дві найважливіші функції – комунікативну й кумулятивну, іноземці мають вивчати українську мову не тільки як новий код – спосіб вираження думки з метою навчання, а і як джерело повідомлень про українську культуру. Для того, щоб наблизитися до нової культури, світогляду, світосприйняття, недостатньо засвоїти лише план вираження змісту мовних явищ. Необхідне засвоєння і плану змісту – нової системи понять, тобто концептуальної картини світу, що покладено в їхню основу» [8, с. 9].

Таким чином, перед викладачем української мови як іноземної стоїть завдання не лише максимально ознайомити студента з особливостями мови на початковому етапі навчання, але й сформувати загальне сприйняття культурно-національного середовища. Це, на наш погляд, можна реалізувати насамперед через добір відповідного лексичного матеріалу, опрацювання текстів, що сприятимуть ефективності цього процесу.

Робота з іноземними студентами в аспекті викладання української мови як іноземної як першочергового завдання визначає оволодіння основними мовними навичками за досить короткий термін. Досвід роботи у цій галузі дозволяє виділити кілька методик викладання, серед яких найбільш ефективною виявляється комунікативна методика. Вона дозволяє у досить короткий термін сформувати певний рівень мовної компетенції слухача через активне залучення актуальних мовленнєвих ситуацій.

Комунікативний метод базується на таких загальнодидактичних і методичних принципах:

а) принцип мовленнєво-мисленнєвої активності – передбачає, що будь-який мовленнєвий матеріал (фраза, текст) активно використовується носіями мови в процесі спілкування;

б) принцип індивідуалізації – головний засіб створення мотивації при оволодінні мовою;

в) принцип функціональності – відповідно до цього принципу визначаються функції говоріння, читання, аудіювання і письма як засобу спілкування;

г) принцип ситуативності – передбачає визнання ситуації як базової одиниці організації процесу навчання іншомовного спілкування;

д) принцип новизни – забезпечує підтримку інтересу до оволодіння іноземною мовою, формування мовленнєвих навичок, розвиток продуктивності й динамічності мовленнєвих умінь [7].

Без сумніву, ключовим на початковому етапі вивчення української мови як іноземної стає опанування лексичного матеріалу. Адже саме недостатність лексичного запасу досить часто спричиняє труднощі в реалізації комунікації. Порівняно з кількістю та якістю матеріалів для вивчення лексики іноземних мов, зокрема англійської, французької, німецької, корпус розроблених методичних праць, посібників, роздаткового матеріалу з української мови у цьому плані значно поступається. Безперечно, сьогодні виникла нагальна потреба у підручниках та посібниках, які надавали б комплексний матеріал для системного опанування лексики української мови для студентів-іноземців.

Під час вивчення лексичного аспекту чужої мови в лінгводидактиці виділяють два основні етапи. Зокрема, в українській методиці вивчення мови як іноземної виокремлюють два основні етапи вивчення нових лексичних одиниць: 1) орієнтувально-підготовчий – етап, що включає добір, організацію і презентацію нового лексичного матеріалу; 2) етап тренування і здобуття лексичних мовленнєвих навичок, який передбачає роботу над закріпленням та активізацією лексичних одиниць у різних видах мовленнєвої діяльності.

У презентації нового лексичного матеріалу на початковому рівні важливим виявляється використання наочного матеріалу. Зокрема, в аспекті наочності прийнято виділяти три основні типи: предметну наочність, що реалізується через безпосередній показ предмета та називання закріпленої за ним лексики; зображальну наочність, що реалізується через демонстрування малюнків, схем, відеоматеріалів, які дозволяють сприйняти певний лексичний матеріал; моторну наочність, яка реалізується через опис дій і рухів з їх демонстрацією [5, 72–75]. Досвід практичної роботи з іноземними студентами дозволяє говорити про ефективність усіх трьох названих видів наочності, оскільки вони взаємодоповнюють один одного та дозволяють створити комплексний підхід до репрезентації лексики на початковому етапі. На наш погляд, враховуючи необхідність формування культурно-національного тла сприйняття мови, наочність, яка використовується в процесі викладання лексики, має активно включати реалії повсякденного життя, пов'язані з існуванням студента в новому для нього мовному середовищі. Зокрема, це можуть бути магазинні чеки з переліком товарів, оголошення, знаки, рекламні буклети, прості газетні повідомлення – все, що дасть можливість створити функціональний мовний потенціал студента та здобуватиме активну актуалізацію поза аудиторією, у побутовому спілкуванні.

В аспекті застосування комунікативної методики важливу роль відіграє засвоєння основних комунікативних формул від самого початку роботи над опануванням мови. Відповідно, у цьому випадку лексичний та синтаксичний матеріал має володіти високим ступенем сполучуваності та створювати загальний комунікативний комплекс, який дасть можливість студенту навіть за наявності мінімального лексичного матеріалу активно використовувати його в мовленнєвих ситуаціях через його високий функціональний потенціал. Перебування студента безпосередньо в мовному середовищі також має актуалізувати здобуті знання, що значно підвищує ефективність навчального процесу. Отже, викладач повинен привертати увагу студентів до тих моментів, які в позааудиторному середовищі допоможуть ефективніше засвоїти лексику та застосувати її на практиці.

Особливу роль на початковому етапі сприйняття української як іноземної мови, на наш погляд, відіграє також аудіювання. Це так само один з ключових моментів у роботі на підготовчому відділенні, оскільки в основному навчальному процесі студенти приєднують до носіїв мови і повинні будуть сприймати великі масиви лекцій на професійну тематику на слух. Через це формування навичок сприйняття особливостей української мови на слух на початковому етапі набуває особливої актуальності. У цьому аспекті вкрай важливо уникнути поширеної помилки, коли чи не єдиним джерелом відтворення української мови, яке студенти сприймають на слух, стає мова викладача. Відсутність широкого вибору дидактично опрацьованих та підготовлених навчальних аудіоматеріалів з української мови досить часто спричиняє таку ситуацію. У такому випадку студент, обмежений лише одним варіантом усного відтворення мови – викладацьким, – втрачає можливості сприймати мову у реалізації в різних варіантах, стилях, особливостях фонетичного оформлення, що спричи-

нятиме труднощі на наступних етапах навчання. Через це особливо важливо на початковому етапі навчання мови активно вводити в процес різноманітні аудіоматеріали, що можуть становити собою спеціально підготовлені аудіозаписи, що репрезентують певну комунікативну ситуацію, записи спонтанного мовлення, відеозаписи та радіозаписи (наприклад, новини, уривки фільмів тощо), а також ефективним засобом розвитку навичок слухового сприйняття, так само як і навичок усного говоріння, є безпосередня комунікація з носіями мови, запрошеними на заняття. Таке різноманіття аудіоматеріалів дає можливість більш ефективно формувати навички сприйняття мови на слух на початковому етапі.

Висновки. Отже, підсумовуючи все вищевикладене, хотілося б зазначити, що на етапі навчання української мови як іноземної на підготовчому відділенні найбільш ефективно виявляється комунікативна методика, яка дає можливість у короткий термін сформуванню базову комунікативну компетенцію. Особливу роль на цьому етапі відіграє робота з опрацювання лексичного матеріалу та розвиток навичок сприйняття мови на слух. На жаль, актуальною сьогодні залишається проблема недостатнього методичного забезпечення дисципліни, оскільки існує висока потреба в більшій кількості матеріалів для практичної роботи зі студентами.

Таким чином, викладені вище міркування дозволяють зробити висновок про те, що основними перевагами комунікативної методики є:

- швидке подолання мовного бар'єру;
- навчання української мови як іноземної з нульового рівня знань;
- навчання без використання мови-посередника;
- використання мови в життєвих ситуаціях тощо.

Список використаної літератури

1. Бей Л.Б. Вплив мовного середовища на зміст та викладання української мови іноземним студентам на Сході України / Л.Б. Бей // Фахова підготовка іноземних громадян в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 4–6 лют. 2002 р. – К., 2002. – С. 107–113.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Довгоп'ят О.О. Мовна адаптація іноземних абітурієнтів на підготовчих факультетах України / О.О. Довгоп'ят // Інтеграція вищої школи України до європейського та світового простору. – 2012. – № 1. – С. 491–498.
4. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність / Р. Кісь. – Львів: ЛНУ, 2002. – 256 с.
5. Мацько Л.І. Мережевий навчально-методичний комплекс вивчення української мови як іноземної / Любов Мацько, Тамара Кудіна // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – «2 (22). – Електронне видання. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/2011_2/11
6. Мотина Е.И. Язык и специальность: лингвометодические основы обучения русскому языку студентов-нефилологов / Е.И. Мотина. – М.: Русский язык, 1988. – 176 с.
7. Пассов Е.И. Концепция коммуникативного иноязычного образования (теория и ее реализация): Метод. пособ. для русистов / Е.И. Пассов, Л.В. Кибирева, Э. Колларова. – СПб.: Златоуст, 2007. – 200 с.
8. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е.И. Пассов. – М., 1989. – 231 с.
9. Порох Д.О. Соціокультурна адаптація як складник адаптації іноземних студентів до навчання у вищому закладі освіти / Д.О. Порох // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2010. – № 3. – С. 48–53.
10. Селіверстова Л. Лінгвістична та психологічна основа навчання української мови як іноземної / Л. Селіверстова // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів, 2007. – Вип. 2. – С. 8–13.
11. Тростинська О.М. Інтегрування змістової та організаційної складових навчання у модульній програмі з української мови для іноземних студентів-нефілологів / О.М. Тростинська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. – Вип. 13. – Харків: Константа, 2008. – С. 92–96.

В статье рассматриваются особенности использования коммуникативной методики как одной из самых эффективных методик при преподавании украинского языка иностранным студентам на подготовительном этапе языкового обучения. На основе теоретического анализа научных работ были определены основные общедидактические и методические принципы коммуникативной методики, важнейшие элементы презентации лексического материала на начальном этапе обучения с использованием потенциала непосредственного пребывания студентов в языковой среде и обоснована ключевая роль аудирования в преподавании украинского языка как иностранного.

Ключевые слова: коммуникативная методика, обучение иностранных студентов, иноязычная среда, начальный этап языковой подготовки, культурно-национальная среда.

The article examines the features of using the communicative method as one of the most effective in teaching the Ukrainian language to foreign students at the preparatory department. Based on theoretical analysis of scholarly papers, the principal didactic and methodological principles of communicative methodology were defined. The most important elements of presenting lexical material at the initial stage of training with using the potential of students' stay in the language environment were determined, and the key role of listening in teaching Ukrainian as a foreign language was substantiated.

Key words: communicative method, teaching foreign students, foreign-language environment, the initial phase of language training, cultural-national environment.

Одержано 15.02.2013.